

Уляна Мовна

ORCID: 0000-0002-9763-2455

(Instytut Ludoznawstwa, Narodowa Akademia Nauk Ukrainy, Ukraina)

Торговельна мобільність українських селян Галичини першої половини XIX ст. за даними львівської преси

Mobilność handlowa ukraińskich włościan w Galicji pierwszej połowy XIX wieku w świetle prasy lwowskiej

W artykule dokonano analizy jednego z możliwych typów przemieszczania się ludności wiejskiej, konkretnie mobilności handlowej ukraińskich chłopów w pierwszej połowie XIX w. Zagadnienie handlu było szeroko przedstawiane na lamach ówczesnych periodyków lwowskich. Z tej przyczyny stały się one podstawowym źródłem historycznym, na którym oparto niniejsze rozważania. Odnutowywały bowiem aktualny stan dyskursu publicznego. Korespondenci „Gazety Lwowskiej”, „Tygodnika Rolniczo-Przemysłowego”, „Rozmaitości” – W. Pol, J. Żywicki, M. Stöger, K. Turowski – poświęcili problematyce handlu stosunkowo dużo miejsca. Zwracano uwagę na takie zagadnienia, jak choćby udział ludności wiejskiej w handlu rogowiczym, drzewem, płótnem, produkcją gospodarstwa wiejskiego.

Słowa kluczowe: mobilność handlowa, chłopci ukraińscy, prasa, pierwsza połowa XIX wieku, gospodarka

Одним із видів соціальної мобільності українського селянства Галичини першої половини XIX ст. була торговельна мобільність, яка виражалася в активній торговельній діяльності різними продуктами місцевого походження, що реалізовувалися їх виробниками як в краї, так і поза його межами – в інших провінціях Австрійської монархії (Чехія, Моравія, Сілезія, Угорщина).

Джерельну базу статті становить львівська преса першої половини XIX ст., зокрема “Gazeta Lwowska”, “Rozmaitości”, “Tygodnik Rolniczo-Przemysłowy”, у яких публікувалися матеріали господарського та етнографічного змісту (топографічно-статистичні описи окремих округів та міст, описи маєтків, подорожні нотатки, кореспонденції) польських вчених, краєзнавців, публіцистів К. Туrowsького, В. Поля, Ф. Сярчинського, М. Штогера,

К. Петруського, Л. Зелінського, анонімних авторів. Тут зафіксовано не лише певні явища і факти господарської культури, але й зроблено спроби їх наукового осмислення і тлумачення. Ці публікації засвідчують інтерес їх авторів до народної традиційно-побутової культури українців Галичини, зокрема торгівлі як одного із важливих компонентів усього спектру господарських занять. Використано також рукописні матеріали (подорожні нотатки Галичиною), які зберігаються у Львівській національній науковій бібліотеці України ім. В. Стефаника. Хронологічні рамки дослідження мотивуються тим, що перша половина XIX ст. – малодосліджений період в історії української етнографії, а преса була чи не єдиним історичним джерелом до вивчення актуального стану господарської діяльності українського населення краю.

Хоча в українській та польській історіографії спеціально не розглядалась торговельна мобільність українського селянства Галичини першої половини XIX ст. за матеріалами львівської преси як окрема наукова проблема, сучасна література предмету, що стосується тематики становлення селян під оглядом їх господарської ситуації зазначеного діахронного зрізу, є досить репрезентативною. З українських істориків дослідженням торгівлі на західноукраїнських землях, зокрема й торговельної активності українського селянства Карпат, використовуючи матеріали періодики, займалися В. Задорожний¹ та Ю. Гошко². Торгівля як один із аспектів функціонування міст та життя їх мешканців, міста як торгові центри й місця проведення торгів і ярмарків, що були важливим елементом господарського життя галицьких міст австрійської доби, отримали спеціальний розгляд у працях Л. Євули³ та П. Мйодунки⁴. Традиція оприлюднення колективних публікацій загальної економічно-господарської історії Галичини, що порушували окремі питання її суспільного та господарського розвитку, з'явилась у Польщі ще у 1990-х рр.⁵, а вже у наш час продовжилась у рамках спільного українсько-польського наукового проекту “Галичина в 1772–1867 рр. Суспільство і господарка”⁶, започаткованого Центральним державним іс-

¹ V.Ie. Zadorozhnyi, *Tovarne vyrobnytstvo i torhivlia na zakhidnoukrainskykh zemliakh*, Lviv 1989.

² Іу. Н. Hoshko, *Promysly i torhivlia v Ukrainykykh Karpatakh XV–XIX st.*, Kyiv 1991.

³ Ł. Jewula, *Galiczyjskie miasta i miasteczka oraz ich mieszkańcy w latach 1772–1848*, Kraków 2013.

⁴ P. Miodunka, *Wybrane problemy rozwoju małych miast galicyjskich w okresie przedautonomicznym (1772–1866)*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie” 2014, nr 11, s. 23–43.

⁵ *Galicja i jej dziedzictwo*, red. J. Chłopecki, H. Madurowicz-Urbańska, t. 2: *Spoleczeństwo i gospodarka*, Rzeszów 1995.

⁶ *Spoleczeństwo i gospodarka Galicji w latach 1772–1867. Źródła i perspektywy badań*, red. T. Kargol, K. Ślusarek, Kraków 2014.

торичним архівом України у Львові та Інститутом історії Ягеллонського університету у Кракові.

Проте, перш ніж перейти до розгляду торгової діяльності селян, необхідно підкреслити, що упродовж задекларованого часового проміжку внутрішня і зовнішня торгівля краю в основному перебувала в руках єврейства, яке репрезентувало собою заможне міське купецтво⁷. Крім нього, торгові операції в менших масштабах здійснювали дрібні торговці, ремісники, селяни. Торгівля як один із важливих компонентів усього спектру господарських занять українського селянства Галичини доволі широко представлена у львівській пресі першої половини XIX ст. Саме на селянській торгівлі худобою, деревом і дерев'яними виробами, полотном, продуктами сільськогосподарського виробництва зосередили увагу періодичні видання.

Особливого поширення товарообмін набув у гірських районах Карпат, де селянські господарства мали найбільш виражений торговельний характер⁸. Вплив географічного фактору та порівняна свобода горян відкривали простір для господарської ініціативи й давали можливість займатись торгівлею, яка й стала важливим допоміжним заняттям українського населення Карпат.

Періодика констатувала важливу роль торгів і ярмарків в організації товарообміну і загалом в економічному житті українського селянства. У першій половині XIX ст. ярмарки були домінуючою формою територіального обміну; тут торгували і закордонні купці. Ярмарки проводились по кілька разів на рік; строки їх проведення позначались іменами святих-патронів греко-католицької чи римо-католицької церкви, що припадали на ці дні або датами релігійних свят. На великих ярмарках зосереджувались товари, що вивозились за кордон, вони були основним місцем оптового і роздрібного продажу, перевалочним пунктом для імпортних товарів. Торги, що мали локальне значення, спеціалізувались на продажу певного виду товарів і проводились в містах, містечках та великих селах один-два рази в тиждень лише у певний день. З самого ранку на них сходились пішки чи прибували гуртом возами мешканці довколишніх сіл, які восени і взимку вивозили сільськогосподарську продукцію, купували речі господарського вжитку; навесні продавали інвентар, коли не мали чим прохарчуватись до нового врожаю, і купували зерно вдвічі дорожче, ніж продавали його восени⁹. Торги і яр-

⁷ Іу.Н. Hoshko, *Promysly i torhivlia v Ukrainykykh Karpatakh XV–XIX st.*, Kyiv 1991, s. 211.

⁸ V.Ie. Zadorozhnyi, *Tovarne vyrobnytstvo i torhivlia na zakhidnoukrainskykh zemliakh*, Lviv 1989, s. 49.

⁹ M. Marasse, *Gospodarcze stosunki w Galicyi*, Warszawa 1874, s. 25.

марки, що виступали традиційними центрами спілкування, були улюбленою подією в одноманітному житті селян. На них вибирались не лише для вирішення господарських справ, заключення угод купівлі-продажу, тут відбувались зустрічі, знайомства, запрошували на храмові свята чи сімейні урочистості¹⁰.

Впродовж першої половини ХІХ ст. преса відзначає тенденцію до збільшення кількості ярмарків і торгів, дозволи на проведення яких надавались розпорядженнями властей на прохання населених пунктів. „Gazeta Lwowska” фіксує появу нових ярмаркових місць – в Стрию (4 ярмарки й 2 торги з 1815 р.), в Рогах Сяноцького циркулу (3 ярмарки й торг з 1829 р.), в Нарайові Бережанського циркулу (8 ярмарків й торг з 1838 р.)¹¹. За підрахунками відомого галицького статистика М. Штогера, у 30-х рр. в 95 містах й 192 містечках Галичини проводилось майже 300 ярмарків, не рахуючи торгів¹².

Періодика констатувала спеціалізацію ярмарків по продажу окремих видів товарів. Перелік ринків товарів в різних населених пунктах разом з їх спеціалізацією подав М. Штогер у „Rozmaitościach”¹³. Зокрема, торгами і спеціалізованими ярмарками на воли відзначались Риманів, Роги, Динів, Сянок, Долина. На продажу полотна спеціалізувались ярмарки Динова, торги Березова. Ярмарки на овочі і садовину збирались в Дуклі Ясельського циркулу. Ярмарок на коні відбувався два рази в рік (25 лютого, 10 серпня) в Мостиськах¹⁴. Однак спеціалізація ярмарків не була строгою, крім основних, тут продавали товари, що вироблялись в регіоні. Так, на знаменитому ярмарку на коні, що відбувався в Тернополі на св. Анни, поряд з основним товаром продавали свиней, шкіри, зерно, віск, мед¹⁵.

На сторінках преси чільне місце посіла торгівля худобою, яка була важливим заняттям сільського населення, особливо Карпат і Прикарпаття (публікації В. Поля, Ю. Гібля, П. Ромашкана, М. Штогера, Ю. Живіцького, невідомих авторів). Найбільша увага приділена торгівлі великою рога-

¹⁰ O. Kuvenova, *Hromadskyi pobut ukraïnskoho selianstva: istoryko-etnografichniy narys*, Kyiv 1966, s. 51.

¹¹ [–], „Gazeta Lwowska” 1816, nr 38 – Dod., s. 275; [–], „Dodatek do Gazety Lwowskiej” 1829, nr 95, s. 1302; [–], „Dodatek do Gazety Lwowskiej” 1838, nr 151, s. 289.

¹² M. Stöger, *Wiadomość o lasach Galicyi, ich płodach i użytkach*, „Czasopism Ossolińskich” 1830, z. 1, s. 24.

¹³ M. Stöger, *O gościńcach publicznych w Galicyi*, „Rozmaitości” 1832, nr 25–26.

¹⁴ L. Zeliński, *Wędrówka po Galicyi w miesiącu wrześniu 1841*, Viddil rukopysiv Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteki Ukrainy im. V. Stefanyka, f. 141 (O. Cholovskoho), op. 1, spr. 201/I, ark. 17.

¹⁵ S. Przyłęcki, *Opisy znakomitszych miejsc w obwodzie Tarnopolskim w dzisiejszej Galiciei*, „Album na korzyść pogorzalców”, Lwów 1844, s. 228.

тою худобою. За свідченням періодики, селянська торгівля нею великого поширення набула у гірських і підгірських районах Галичини. Вона була важливим заняттям мешканців Стрийського циркулу¹⁶. Торгівля худобою, на думку автора опису Самбірського циркулу, – доволі прибуткове заняття, бо селяни з околиць Дрогобича і гірських районів циркулу, які торгували нею, вважались найзаможнішими¹⁷. Про торгівлю бойків і лемків рогатою худобою згадував В. Поль¹⁸. Ю. Гібль повідомляв про відвідування лемками ярмарків худоби, де вони купували й продавали волів¹⁹.

Хоча міжнародна торгівля худобою перебувала в руках поміщиків, активну участь в ній брало українське населення Карпат, на що вказує ряд матеріалів періодики. Так, лемки навесні скуповували молодняк, випасали його, а восени гнали на продаж до Більська і Оломоуца²⁰. За даними кореспондента “Tygodnika Rolniczego i Przemysłowego”, у 1843 р. із загальної кількості 47.500 приведених на оломоуцькі торги галицьких волів, 15.350 становили воли-парники, вирощені й пригнані селянами²¹. Деякі селяни-купці ставали відомими далеко за межами своїх сіл і встановлювали комерційні зв'язки на ярмарках. “Gazeta Lwowska” повідомляла, що якийсь Романик з Лопушанки Самбірського циркулу погнав 100 волів власного вирощування до Оломоуца, де часто торгував. Ім'я іншого мешканця цього села – Стефана Савчака, який продав 32 воли, подибуємо у списку купців на оломоуцьких торгах²². Роль лемків та бойків у міжнародній торгівлі волами, які на кожен торг в Оломоуці приганяли від 150 до 300–500 парників, підкреслив референт галицького господарського товариства П. Ромашкан²³.

Торгівля рогатою худобою переважно концентрувалась на спеціалізованих торгах і ярмарках, перелік і стислу характеристику яких подано в розвідці М. Штогера “Про рогату худобу в Галичині”²⁴. Вони виділялись серед інших чисельністю та значним грошовим обігом; куплена на ярмар-

¹⁶ *O pożytkach z bydła*, „Tygodnik Rolniczo-Przemysłowy” 1849, nr 25, s. 197.

¹⁷ Ratoliska, *Cyrkul Samborski*, „Gazeta Lwowska” 1812, nr 92 – Dod.

¹⁸ W. Pol, *Rzut oka na Galicję*, „Tygodnik Rolniczo-Przemysłowy” 1847, nr 2, s. 11.

¹⁹ J. Híbl, *Ułomek topografii cyrkułu Jasielskiego pisany r. 1808*, „Dodatek do Gazety Lwowskiej” 1811, nr 45–46, s. 1134.

²⁰ *Dukla, koniec października*, „Gazeta Lwowska” 1839, nr 130, s. 807–808.

²¹ Haliczanin, *Nieco o handlu bydłem opasnym*, „Tygodnik Rolniczy i Przemysłowy” 1843, nr 12, s. 94.

²² *Sanok, 2 czerwca*, „Gazeta Lwowska” 1843, nr 6, s. 444; *Ołomuniec, 4 lutego*, „Gazeta Lwowska” 1835, nr 26, s. 156.

²³ *Sprawozdanie referenta P. Romaszkana*, „Rozprawy Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarskiego” 1849, t. 7, s. 194.

²⁴ M. Stöger, *O rogatej w Galicyi*, „Rozmaitości” 1833, nr 26, 27, 29, 30.

ках Садогори, Чернівців, Снятина, Улашківців, Журавна худоба йшла до Семигороду, Угорщини або розходилась в краї. Тисмениця, Кути, Дрогобич, Доброміль, Лісько, Ячмир, Риманів, Кросно, Турка, Сможе, Дуліби, Динів, Львів, Городок, Ярослав були місцями збору продавців і покупців худоби. На деяких з них з'являлись купці з Моравії і Сілезії; худобу, що не збули на місці, гнали до Оломоуца. До наведеного списку ринків збуту худоби Ю. Живіцький додав Войнилів, Микитинці, Сянок, Буківсько²⁵. Крім спеціалізованих, худобу продавали на ярмарках Калуша, Станіслава, Богородчан, Коломиї, Заболотова, Кривча, Рогів²⁶. Худоба була предметом торгівлі на торгах Самбора, Радівців, Чернівців²⁷.

Щодо конкретних дат проведення ярмарків худоби, то в нашому розпорядженні є лише розрізнені повідомлення “Gazety Lwowskiej” з Сяноцького циркулу. Так, ярмарки на воли відбувалися в Риманові на Навернення св. Павла, Великдень, св. Лаврентія, Андрія²⁸, Буківську – св. Петра, св. Матія²⁹, Яремчі – середопісний³⁰, Бірчі – св. Петра, Добромилі – св. Михайла³¹, Рогах – св. Варфоломія³², Сяноці – Різдво³³.

Впродовж 1830–1840-х рр. “Gazeta Lwowska” й “Tygodnik Rolniczy i Przemysłowy” постійно друкували звіти кореспондентів з місць проведення ярмарків, в т.ч. худоби, на яких активними її покупцями і продавцями виступали селяни. Так, з Ліська інформували, що на торгу 6 вересня волів продавали переважно селяни³⁴. На ярмарок в Буківську селяни пригнали до 600 відгодованих волів-парників, яких закупили угорські купці³⁵. Із загальної кількості 800 волів 500 становили парники на ярмарку в Риманові³⁶. На

²⁵ J. Żywicki, *Odpowiedź W.L.R. na jego wzmiankę o rzeźni galicyjskiej w Wiedniu*, „Tygodnik Rolniczo-Przemysłowy” 1845, nr 26, s. 208.

²⁶ M. Stöger, *O gościach publicznych w Galicyi*, „Rozmaitości” 1832, nr 25, s. 211; nr 26, s. 217.

²⁷ F. Siarczyński, *Opisanie miasta Sambora i obwodu jego*, „Czasopism Ossolińskich” 1829, z. 2, s. 54–55; *Sadagóra, 6 marca*, „Gazeta Lwowska” 1838, nr 30, s. 177.

²⁸ *Sanok, 22 stycznia*, „Gazeta Lwowska” 1840, nr 14, s. 86; *Sanok, 30 marca*, „Gazeta Lwowska” 1842, nr 43, s. 282; *Sanok, 10 sierpnia*, „Gazeta Lwowska” 1836, nr 98, s. 588; *Sanok, 30 listopada*, „Gazeta Lwowska” 1843, nr 144, s. 955.

²⁹ *Sanok, 1 lipca*, „Gazeta Lwowska” 1844, nr 81, s. 534; [–], „Gazeta Lwowska” 1848, nr 26 – Dod. nadzw., s. 1.

³⁰ *Lisko, 19 marca*, „Gazeta Lwowska” 1840, nr 35, s. 211.

³¹ *Dobromil, 16 lipca*, „Gazeta Lwowska” 1844, nr 85, s. 550; *Dobromil, 4 października*, „Gazeta Lwowska” 1844, nr 120, s. 788.

³² *Rogy, 26 sierpnia*, „Gazeta Lwowska” 1838, nr 109, s. 654.

³³ *Sanok, 24 stycznia*, „Gazeta Lwowska” 1834, nr 14, s. 83.

³⁴ *Z Liska*, „Tygodnik Rolniczo-Przemysłowy” 1847, nr 37, s. 295.

³⁵ *Sanok, 1 lipca*, „Gazeta Lwowska” 1844, nr 81, s. 534.

³⁶ *Sanok, 10 sierpnia*, „Gazeta Lwowska” 1836, nr 98, s. 588.

ярмарок у Войнилові селяни привели близько однієї тисячі волів парами³⁷. На ярмарок у Лютовиськах в 1840 р. була пригнана одна тисяча парників, яких закупили лемки на продаж³⁸.

Певна увага в пресі приділялась селянській торгівлі кіньми, обмежившись переважно Карпатським регіоном (публікації В. Поля, М. Штогера, анонімних кореспондентів). Як найкращі, у всій Галичині славились гуцульські коні (гуцулики), а тому й користувались великим попитом на торгах у Надвірній, Пістині, Косові, Кутах, Сереті, Сучаві. Звичайна ціна за меншого складала 18–30 золотих ринських, за більшого – 40 ринських³⁹. На початку XIX ст. гарними кіньми славились ярмарки худоби в Буківську⁴⁰. Спеціалізовані ярмарки на коні відбувались в Мостиськах⁴¹, Журавно (в серпні)⁴², Стрию (чотири рази в рік)⁴³.

Відомості преси про торгівлю вівцями сконцентровані на описі цього заняття в українців Карпат, що займало важливе місце в господарському житті горян (публікації В. Поля, К. Туровського, невідомих авторів). На торгівлі вівцями значною мірою була зосереджена трудова діяльність гуцулів, які, як зазначав В. Поль, вирощували великі отари овець на продаж⁴⁴. Лише на один ярмарок у Вижниці з гір були пригнані кільканадцять тисяч овець⁴⁵. Центром купівлі-продажу овець тут виступав Делятин, де відбувались два спеціалізовані ярмарки (на Успіння Богородиці і св. Михайла)⁴⁶. Гуцульщина постачала овець для всієї західної частини Карпат (Лемківщини й частково Бойківщини)⁴⁷, де вівчарство мало відгуківельний характер.

На сторінках періодики знаходимо чимало матеріалів, що проливають світло на участь лемків у міжнародній торгівлі вівцями. За свідченням В. Поля, скупивши навесні овець і кіз на Гуцульщині, вони восени та взимку гнали їх в околиці Кракова, Сілезію, до Праги⁴⁸. Міжнародній торгівлі вівцями лемків присвячена невелика, але дуже цікава розвідка К. Туров-

³⁷ *Wojniłów, 7 maja*, „Tygodnik Rolniczo-Przemysłowy” 1846, nr 21, s. 172.

³⁸ *Lutowiska, 4 listopada*, „Gazeta Lwowska” 1841, nr 133, s. 864.

³⁹ *Praktyczny rzut oka na niektóre gospodarstwa w obwodach zachodnich i południowych Galicji*, „Tygodnik Rolniczy i Przemysłowy” 1842, nr 49, s. 386–387.

⁴⁰ *Sanok, 1 lipca*, „Gazeta Lwowska” 1844, nr 81, s. 534.

⁴¹ [–], „Dodatek do Gazety Lwowskiej” 1846, nr 22, s. 573.

⁴² *Żurawno, 15 sierpnia*, „Gazeta Lwowska” 1841, nr 96, s. 615.

⁴³ [–], „Gazeta Lwowska” 1816, nr 38 – Dod., s. 275.

⁴⁴ W. P[ol], *Rozmaitości*, „Biblioteka Ossolińskich” 1847, z. 6, s. 664.

⁴⁵ *Sadagóra, 6 marca*, „Gazeta Lwowska” 1838, nr 30, s. 177.

⁴⁶ *Kalendarz Lwowski historyczny i gospodarski na rok 1848*, Lwów 1848.

⁴⁷ W. P[ol], *Rozmaitości*, „Biblioteka Ossolińskich” 1847, z. 6, s. 665.

⁴⁸ W. Pol, *Rzut oka na Galicję*, „Tygodnik Rolniczo-Przemysłowy” 1847, nr 2, s. 11.

ського⁴⁹. Ось як він описав процес закупівлі овець: “З настанням весни рушає горянин чуганьковий з Сяноцького Балигороду і Буківська, з-під Дуклі горами до Станіславського, Коломийського циркулів і навіть на Буковину, щоб купити овець з ягнятами, рідше – баранів, а ще рідше – кіз. Кожен гурт покупців розташовується в одному селі і чекає “токми” – призначення ціни на товар. Тепер купці якнайшвидше вибирають та купують овець й поспішають з ними додому”. Приблизно в той же час зафіксував звичай встановлення загальної ціни на вівці (“токми”) в Карпатах, яку ніхто не смів впродовж сезону порушити, Я. Головацький⁵⁰. Якщо на початку століття для закупівлі овець в ясельські і сяноцькі гори прибували купці з Сілезії⁵¹, то в 1840-х рр., за свідченням Туrowsького, лемки самі скуповували один в одного овець у кредит і гнали їх восени в околиці Кракова, в Сілезію і Чехію. Під Краковом їх купували також в кредит і напередодні Різдва горяни йшли туди за грошима, а тоді виплачували своїм кредиторам. У Чехії та Сілезії за овець платили готівкою⁵². На жаль, не вдалося встановити навіть приблизної цифри річного товарообігу описаної торгівлі.

Дещо стисліше висвітлена на сторінках преси торгівля свинями, що займала помітне місце у селянській торгівлі худобою (публікації П. Ромашкана, В. Поля, невідомих кореспондентів). Активність селянства у торгівлі нерогатою худобою відзначив референт галицького господарського товариства П. Ромашкан, підкресливши, що селяни торгували свинями у значно більших розмірах, ніж поміщики; доказ цьому – місцеві торги і ярмарки, на яких із 300 голів свиней, виставлених на продаж, ледве три належало поміщикам⁵³. За свідченням “Gazety Lwowskiej”, галицькі селяни та маломіщани скуповували свиней на торгах з метою перепродажу на ярмарках⁵⁴. Особливо процвітала ця торгівля в Сяноцькому циркулі. Так, на осінніх торгах в Ліську продавали по 300–400 голів, яких купували торгівці з Сілезії⁵⁵. На ярмарок 21 лютого 1844 р. в Яслиських селяни пригнали 97 свиней⁵⁶.

⁴⁹ K. Turowski, *O hodowli owiec krajowych i handlu niemi*, „Tygodnik Rolniczy i Przemysłowy” 1843, nr 52, s. 411–412.

⁵⁰ R.F. Kyrchiv, *Etnograficzno-folklorystyczna działalność “Ruskoj trütsi”*, Kyiv 1990, s. 137.

⁵¹ X.C., *Cyrkuł Jasielski*, „Gazeta Lwowska” 1812, nr 19, s. 153.

⁵² K. Turowski, *O hodowli owiec krajowych i handlu niemi*, „Tygodnik Rolniczy i Przemysłowy” 1843, nr 52, s. 412.

⁵³ *Sprawozdanie referenta P. Romaszkana*, „Rozprawy Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarskiego” 1849, t. 7, s. 211.

⁵⁴ *O handlu Galicyi weprzami*, „Gazeta Lwowska” 1841, nr 84, s. 536.

⁵⁵ *Z Liska*, „Tygodnik Rolniczo-Przemysłowy” 1847, nr 37, s. 295; *Lisko, 23 czerwca*, „Gazeta Lwowska” 1842, nr 74, s. 483.

⁵⁶ [–], „Dodatek do Gazety Lwowskiej” 1844, nr 40, s. 989.

Певною мірою на сторінках періодики розглянуто участь галицького селянства, зокрема українців Карпат, у міжнародній торгівлі свинями. Як повідомляв В. Поль, відгодованих свиней лемки гнали на продаж до Опави, Острави, Угорщини⁵⁷. Основними центрами міжнародної купівлі-продажу виступали Лісько Сяноцького і Городенка Коломийського циркулів⁵⁸. Експорту свиней з Галичини присвячена спеціальна стаття “*Gazety Lwowskiej*”⁵⁹. Головними пунктами міжнародної торгівлі названо Бучач, Станіслав, Самбір, Лісько, на великих ярмарках яких заможні селяни скуповували свиней для формування у стада – за свій рахунок або як комісанти (торгові агенти) сілезьких купців за їх кошт. Щорічно з Галичини приганяли до Острави і Опави до 200 тисяч свиней: їх гнали стадами по 100 голів, кожним з яких керувало три-чотири погоничі. Влітку за день свині проходили 6–7 миль (1 миля = 7,15 км), взимку – 4–5 миль, годували їх раз на добу. Грошовий обіг цієї торгівлі складав 2.400.000 зол. ринських.

Певний інтерес виявила преса до селянської торгівлі полотном. Торговим полотнярством займалося населення частини Сяноцького циркулу, що межувала з Ясельським, де кожен селянин виготовляв грубе і середньосортне полотно, яке скуповували риманівські купці і висилали до Пешту⁶⁰. Невелика, але цінна замітка “*Gazety Lwowskiej*” присвячена торгівлі полотном мешканців Комарна Самбірського циркулу⁶¹. Вартість щорічно виробленого тут в 1840-х рр. чиноватого (саржевого) полотна складала 72 тисячі зол. ринських. Більшу частину високоякісного комарнянського полотна закупували урядові ліверанти, які постачали його державній військовій комісії з обмундирування в Ярославі. Решту полотна реалізовували в околиці й вивозили до Пешту. Місцеві жителі виступали торговими агентами багатих купців. Особливий інтерес становить опис архаїчного способу купівлі-продажу полотна. Щосуботи ввечері ткачі розносили його у ті будинки, мешканці яких ставили запалену свічку в вікні.

Торгівля прядивом і полотном активно велась й на торгах і ярмарках, про що сповіщали публікації періодики. Спеціалізовані ярмарки з продажу полотна перелічив невідомий дописувач “*Gazety Lwowskiej*” – в с. Деревач Львівського, Новому Місті Сяноцького, Корчині Ясельського, Комарно

⁵⁷ W. Pol, *Rzut oka na Galicję*, „Tygodnik Rolniczo-Przemysłowy” 1847, nr 2, s. 11.

⁵⁸ [–], „Gazeta Lwowska” 1842, nr 130, s. 852.

⁵⁹ *O handlu Galicyi weprzami*, „Gazeta Lwowska” 1841, nr 84, s. 536–538.

⁶⁰ *Pogląd statystyczny na obwód Sanocki (od korespondenta z Liska)*, „Gazeta Lwowska” 1843, nr 19, s. 125–126.

⁶¹ *O wyrabianiu płótna (cwilichu) w Komarnie, w obwodzie Samborskim*, „Gazeta Lwowska” 1847, nr 16, s. 83–84.

Самбірського, Глинянах, Гологорах, Поморянах Золочівського, Перемишлянах Бережанського циркулів. По кільканадцять тисяч штук полотна продавали на торгах в Дрогобичі⁶². Переважно грубим полотном торгували на ярмарку в Динові⁶³. Полотно та пряжу продавали селяни з околиць Добромиля на торгах у Бірчі; у 1844 р. тут було продано три тисячі півсоток лляного полотна⁶⁴. Центром продажу полотна на Бойківщині був Старий Самбір, де відбувався спеціалізований ярмарок (12 днів)⁶⁵.

Певне місце на сторінках преси посіла селянська торгівля деревом і виробами з нього (публікації М. Штогера, А. Сіверта, Л. Зелінського, К. Петруського, невідомих дописувачів). За свідченням Штогера, торгівля деревом та дерев'яними виробами давала значній частині простого люду заробіток⁶⁶. У багатьох місцевостях селяни скуповували паливо і колоди, які різали на дошки й продавали у містах. Про значну торгівлю селян дошками і гонтами сповіщав А. Сіверт, за даними якого вони скуповували готовий продукт і розвозили його, або, закупаючи в панських лісах сирий матеріал, самі його обробляли і продавали⁶⁷.

Торгівлею деревом і дерев'яними виробами у значних розмірах займалися горяни й вона виступала їх важливим допоміжним заняттям й засобом торговельної мобільності. Так, лемки привозили на торги і ярмарки Кракова та інших міст краю столи, короби, мірки, ложки, терлиці для сідел, будматеріал, дошки, гонти⁶⁸. Виробництво балок, крокв, дошок на продаж процвітало в Підгородцях (Бойківщина)⁶⁹. Предметом значної торгівлі були дялятинські ложки з липи⁷⁰.

Дерево та дерев'яні вироби займали помітне місце на ярмарках Галичини. Деякі спеціалізовані торги і ярмарки на дерев'яні вироби відзначив М. Штогер. Дерев'яний посуд, господарські знаряддя, будматеріал прода-

⁶² [-], „Gazeta Lwowska” 1836, nr 85, s. 510.

⁶³ *Sanok, 15 sierpnia*, „Gazeta Lwowska” 1833, nr 97, s. 578.

⁶⁴ *Dobromil, 11 czerwca*, „Gazeta Lwowska” 1841, nr 57, s. 354; *Dobromil, 16 lipca*, „Gazeta Lwowska” 1844, nr 85, s. 550.

⁶⁵ *Kalendarz gospodarski galicyjski na r. 1826*, Lwów 1826.

⁶⁶ M. Stöger, *Wiadomość o lasach Galicyi, ich płodach i użytkach*, „Czasopism Ossolińskich” 1829, z. 4, s. 69–70; 1830, z. 1, s. 15–30.

⁶⁷ A. Siewert, *Względem lepszego niż dotąd użytkowania z lasów krajowych*, „Rozprawy Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarskiego” 1848, R. 4, s. 44–45.

⁶⁸ *Górale*, „Rozmaitości dla Ludu Wiejskiego” 1843, cz. 1, s. 81.

⁶⁹ K.S. Pietruski, *Odpowiedzi na pytania zawierające w sobie plan krótki do jednostajnego opisu pojedynczych gospodarstw, zastosowane do pasma gór Karpackich, a mianowicie do Podhorodec*, „Rozprawy Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarskiego” 1847, t. 2, s. 149.

⁷⁰ M. Stöger, *Wiadomość o lasach Galicyi, ich płodach i użytkach*, „Czasopism Ossolińskich” 1829, z. 4, s. 23; 1830, z. 1, s. 15–30.

вали сільські ремісники на торгах в Мушині Сондецького циркулу і Самборі⁷¹, ярмарках Львова, Калуша, Чернівців⁷².

Торгівля продуктами сільськогосподарського виробництва, що виступали об'єктом купівлі-продажу на торгах і ярмарках краю, представлена на сторінках преси лише зерновими. Періодичні видання регулярно надавали свої шпальти для дописів з різних регіонів, що певною мірою проливають світло на селянську торгівлю зерном. Слід відразу ж зазначити, що преса акцентувала на нетоварному характері селянського виробництва зернових. Так, "Tygodnik Rolniczo-Przemysłowy" констатував, що селяни постачали на ринок обмежену кількість зерна, а основними його товарними виробниками виступали поміщицькі господарства⁷³. Сільське населення низинних районів переважно збувало невеликі надлишки зерна, яке вивозило на найближчі торги. Наприклад, лише по кілька корців зерна продавали мешканці навколишніх сіл на торгах Сокаля⁷⁴. Селяни починали продавати зерно відразу після збору врожаю, бо відчували гостру матеріальну скруту; виручені гроші йшли на сплату податків і придбання предметів першої необхідності (солі, взуття). Так, кореспондент з Перемишля сповіщав, що селяни вивозили на торги зерно нового врожаю (жито) вже в середині липня⁷⁵. У середині серпня приступали до продажу нового зерна у Кристинополі місцеві селяни⁷⁶.

Якщо в низинних районах селяни збували надлишки зерна, то гірське населення, навпаки, закуповувало його для власного споживання і на продаж. Лемки прибували за зерном на торги Сянока, Нового Сончу, Горлиць⁷⁷, Перемишля, Прухника, Самбора⁷⁸. Ціни на зерно різко зростали навесні, коли в горян закінчувались харчі і вони спускались на рівнини для їх закупівлі⁷⁹. З Сонча повідомляли, що на місцевому торгу селяни купували

⁷¹ M. Stöger, *Wiadomość o lasach Galicyi, ich płodach i użytkach*, „Czasopism Ossolińskich” 1830, z. 1, s. 24.

⁷² F. Siarczyński, *Opisanie miasta Sambora i obwodu jego*, „Czasopism Ossolińskich” 1829, z. 2, s. 54–55.

⁷³ *Rzut oka na gospodarstwo tutejszo-krajowe w ogóle*, „Tygodnik Rolniczy i Przemysłowy” 1843, nr 28, s. 220.

⁷⁴ *Sokal, 1 lipca*, „Tygodnik Rolniczo-Przemysłowy” 1848, nr 28, s. 236.

⁷⁵ *Przemysł, 16 lipca*, „Tygodnik Rolniczo-Przemysłowy” 1847, nr 31, s. 247.

⁷⁶ *Krytyka, 15 sierpnia*, „Gazeta Lwowska” 1847, nr 96, s. 585.

⁷⁷ *Sanok, 20 czerwca*, „Gazeta Lwowska” 1838, nr 77, s. 459; *Nowy Sącz, 8 lutego*, „Gazeta Lwowska” 1833, nr 18, s. 108; *Z Jasielskiego, Gorlice, 26 stycznia*, „Tygodnik Rolniczo-Przemysłowy” 1847, nr 7, s. 55.

⁷⁸ *Przemysł, 16 lipca*, „Tygodnik Rolniczo-Przemysłowy” 1847, nr 31, s. 247; *Pruchnik, 27 maja*, „Gazeta Lwowska” 1837, nr 62, s. 371; *Mościska, 12 stycznia*, „Gazeta Lwowska” 1833, nr 6, s. 36.

⁷⁹ *Sącz, 24 października*, „Tygodnik Rolniczo-Przemysłowy” 1846, nr 45, s. 363–364.

пшеницю по 7 зол. ринських 42 крейцари за корець та жито – по 5, щоб продати у Новому Торгу відповідно по 9 і 7 зол. ринських 30 кр.⁸⁰

Лише одна публікація стисло торкнулася торгівлі городиною і садовоною. Промисловим городництвом і садівництвом займались підльвівські селяни і передміщани. На присадибних ділянках (городах) вони вирощували ранні сорти картоплі, ярину, в садах – фрукти. Вирощену продукцію продавали на торгах і отримували непогані заробітки⁸¹. Проте селянська торгівля городиною не могла розвинути до великих розмірів. Її ріст гальмували феодально-кріпосницькі відносини (панщина відривала селян від роботи на себе); конкуренція з боку землевласників, які заповнювали ринок своїми овочами і фруктами; вузькість ринку (відсутність великих міст з численним неземлеробським населенням).

Кількома штрихами окреслена торгівля українців Карпат продуктами тваринництва. З “*Rozmaitości*” довідуємося, що гуцули їздили на ярмарки до Вижниці, Радівців, Кут, Косова, куди везли на продаж сир, вовну, шкіри⁸². Їх бринза розходила по всьому краю, з нею гуцули прибували на торги Кут, Коломиї, Тисмениці, Лисця, Богородчан, Калуша, Стрия⁸³. На торгах у Бірчі лемки продавали молоко, інші продукти тваринництва⁸⁴. Торги на сільськогосподарську продукцію Підгородців відбувались в найближчих містах – Стрию та Дрогобичі⁸⁵.

Отже, торговельна мобільність українського селянства Галичини, що набула особливого поширення у Карпатах і Прикарпатті в силу їх економічної та географічної специфіки, репрезентована численними публікаціями у львівських газетах та журналах першої половини XIX ст. Особливо багато місця відвели їй кореспонденти “*Gazety Lwowskiej*”, “*Tygodnika Rolniczo-Przemysłowego*”, “*Rozmaitości*”, зокрема В. Поль, Ю. Живіцький, М. Штогер, К. Туровський. Чільне місце на сторінках преси посіла торгівля худобою, в першу чергу великою рогатою; значно менше площі відведено в ній для характеристики торгівлі вівцями, кіньми, свинями. Доволі масштабно окреслена торгівля полотном. Купівля-продаж дерева і дерев’яних виробів, а також продукції сільськогосподарського виробництва – рослинництва і тваринництва одержали значно скупіше висвітлення. Доволі

⁸⁰ *Z Sącza, 30 stycznia*, „Tygodnik Rolniczo-Przemysłowy” 1848, nr 5, s. 39.

⁸¹ *O powiększeniu dochodu z małych ziemskich posiadłości*, „Tygodnik Rolniczo-Przemysłowy” 1849, nr 16, s. 123.

⁸² *Opisanie Bukowiny topograficzno-statystyczne*, „Rozmaitości” 1820, nr 73, s. 291.

⁸³ [Bez nazwy], „Rozmaitości” 1834, nr 3, s. 23.

⁸⁴ *Dobromil, 11 czerwca*, „Gazeta Lwowska” 1841, nr 57, s. 354.

⁸⁵ K.S. Pietruski, *Odpowiedzi na pytania zawierające w sobie plan krótki do jednostajnego opisu pojedynczych gospodarstw, zastosowane do pasma gór Karpackich, a mianowicie do Podhorodec*, „Rozprawy Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarskiego” 1847, t. 2, s. 162.

вагомою вимальовується участь селян у ярмарковій торговельній діяльності. Періодичні видання загалом адекватно (хоча і різною мірою) висвітлюють окремі види торгової мобільності українського населення краю.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Viddil rukopysiv Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteki Ukrainy im. V. Stefanyka, f. 141 (O. Cholovskoho), op. 1, spr. 201/I, ark. 1–489 (L. Zeliński, Wędrówka po Galicji w miesiącu wrześniu 1841).

Wydawnictwa źródłowe i opracowania

[–], „Dodatek do Gazety Lwowskiej” 1829, nr 95, s. 1302.

[–], „Dodatek do Gazety Lwowskiej” 1838, nr 151, s. 289.

[–], „Dodatek do Gazety Lwowskiej” 1844, nr 40, s. 989.

[–], „Dodatek do Gazety Lwowskiej” 1846, nr 22, s. 573.

[–], „Gazeta Lwowska” 1816, nr 38 – Dod., s. 275.

[–], „Gazeta Lwowska” 1836, nr 85, s. 510.

[–], „Gazeta Lwowska” 1842, nr 130, s. 852.

[–], „Gazeta Lwowska” 1848, nr 26 – Dod. nadzw., s. 1.

[–], „Rozmaitości” 1834, nr 3, s. 23.

Dobromil, 11 czerwca, „Gazeta Lwowska” 1841, nr 57, s. 354.

Dobromil, 16 lipca, „Gazeta Lwowska” 1844, nr 85, s. 550.

Dobromil, 4 października, „Gazeta Lwowska” 1844, nr 120, s. 788.

Dukla, koniec października, „Gazeta Lwowska” 1839, nr 130, s. 807–808.

Galicja i jej dziedzictwo, red. J. Chłopecki, H. Madurowicz-Urbańska, t. 2: *Spoleczeństwo i gospodarka*, Rzeszów 1995.

Haliczanin, *Nieco o handlu bydłem opasnym*, „Tygodnik Rolniczy i Przemysłowy” 1843, nr 12, s. 93–94.

Hibl J., *Ułomek topografii cyrkułu Jasielskiego pisany r. 1808*, „Dodatek do Gazety Lwowskiej” 1811, nr 43, 45–46.

Hoshko Yu.H., *Promysly i torhivlia v Ukrainykykh Karpatakh XV–XIX st.*, Kyiv 1991.

Górale, „Rozmaitości dla Ludu Wiejskiego” 1843, cz. 1, s. 80–83.

Jewula L., *Galicyskie miasta i miasteczka oraz ich mieszkańcy w latach 1772–1848*, Kraków 2013.

Kalendarz gospodarski galicyjski na r. 1826, Lwów 1826.

Kalendarz Lwowski historyczny i gospodarski na rok 1848, Lwów 1848.

Kyrchiv R.F., *Etnografichno-folklorystychna diialnist “Ruskoï triitsi”*, Kyiv 1990.

Kristinopol, 15 sierpnia, „Gazeta Lwowska” 1847, nr 96, s. 585.

Kuvenova O., *Hromadskyi pobut ukraïnskoho selianstva: istoriko-etnografichnyi narys*, Kyiv 1966.

Lisko, 19 marca, „Gazeta Lwowska” 1840, nr 35, s. 211.

Lisko, 23 czerwca, „Gazeta Lwowska” 1842, nr 74, s. 483.

Lutowiska, 4 listopada, „Gazeta Lwowska” 1841, nr 133, s. 864.

Marasse M., *Gospodarcze stosunki w Galicji*, Warszawa 1874.

Miodunka P., *Wybrane problemy rozwoju małych miast galicyjskich w okresie przedautonomicznym (1772–1866)*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie” 2014, nr 11, s. 23–43.

- Mościska, 12 stycznia*, „Gazeta Lwowska” 1833, nr 6, s. 36.
- Nowy Sącz, 8 lutego*, „Gazeta Lwowska” 1833, nr 18, s. 108.
- O handlu Galicyi weprzami*, „Gazeta Lwowska” 1841, nr 84, s. 536–538.
- O powiększeniu dochodu z małych ziemskich posiadłości*, „Tygodnik Rolniczo-Przemysłowy” 1849, nr 16, s. 122–125.
- O pożytkach z bydła*, „Tygodnik Rolniczo-Przemysłowy” 1849, nr 25, s. 197.
- O wyrabianiu płótna (cwilichu) w Komarnie, w obwodzie Samborskim*, „Gazeta Lwowska” 1847, nr 16, s. 83–84.
- Ołomuniec, 4 lutego*, „Gazeta Lwowska” 1835, nr 26, s. 156.
- Opisanie Bukowiny topograficzno-statystyczne*, „Rozmaitości” 1820, nr 71–74, 76–77.
- Pietruski K.S., *Odpowiedzi na pytania zawierające w sobie plan krótki do jednostajnego opisu pojedynczych gospodarstw, zastosowane do pasma gór Karpackich, a mianowicie do Podhorodec*, „Rozprawy Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarskiego” 1847, t. 2, s. 128–162.
- Pogląd statystyczny na obwód Sanocki (od korespondenta z Liska)*, „Gazeta Lwowska” 1843, nr 13, 16, 19.
- P[ol] W., *Rozmaitości*, „Biblioteka Ossolińskich” 1847, z. 6, s. 662–669.
- Pol W., *Rzut oka na Galicję*, „Tygodnik Rolniczo-Przemysłowy” 1847, nr 1–3, 5.
- Praktyczny rzut oka na niektóre gospodarstwa w obwodach zachodnich i południowych Galicji*, „Tygodnik Rolniczy i Przemysłowy” 1842, nr 47–51.
- Pruchnik, 27 maja*, „Gazeta Lwowska” 1837, nr 62, s. 371.
- Przemysł, 16 lipca*, „Tygodnik Rolniczo-Przemysłowy” 1847, nr 31, s. 247.
- Przyłęcki S., *Opisy znakomitszych miejsc w obwodzie Tarnopolskim w dzisiejszej Galicji*, „Album na korzyść pogorzalców”, Lwów 1844, s. 226–244.
- Ratoliska, *Cyrkuł Samborski*, „Gazeta Lwowska” 1812, nr 92 – Dod., 103 – Dod.
- Rogy, 26 sierpnia*, „Gazeta Lwowska” 1838, nr 109, s. 654.
- Rzut oka na gospodarstwo tutejszo-krajowe w ogóle*, „Tygodnik Rolniczy i Przemysłowy” 1843, nr 28, s. 218–220.
- Sadagóra, 6 marca*, „Gazeta Lwowska” 1838, nr 30, s. 177.
- Sanok, 15 sierpnia*, „Gazeta Lwowska” 1833, nr 97, s. 578.
- Sanok, 24 stycznia*, „Gazeta Lwowska” 1834, nr 14, s. 83.
- Sanok, 10 sierpnia*, „Gazeta Lwowska” 1836, nr 98, s. 588.
- Sanok, 20 czerwca*, „Gazeta Lwowska” 1838, nr 77, s. 459.
- Sanok, 22 stycznia*, „Gazeta Lwowska” 1840, nr 14, s. 86.
- Sanok, 30 marca*, „Gazeta Lwowska” 1842, nr 43, s. 282.
- Sanok, 2 czerwca*, „Gazeta Lwowska” 1843, nr 67, s. 444.
- Sanok, 30 listopada*, „Gazeta Lwowska” 1843, nr 144, s. 955.
- Sanok, 1 lipca*, „Gazeta Lwowska” 1844, nr 81, s. 534.
- Sącz, 24 października*, „Tygodnik Rolniczo-Przemysłowy” 1846, nr 45, s. 363–364.
- Siarczyński F., *Opisanie miasta Sambora i obwodu jego*, „Czasopism Ossolińskich” 1829, z. 2, s. 50–73.
- Siewert A., *Względem lepszego niż dotąd użytkowania z lasów krajowych*, „Rozprawy Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarskiego” 1848, t. 4, s. 42–49.
- Sokal, 1 lipca*, „Tygodnik Rolniczo-Przemysłowy” 1848, nr 28, s. 236.
- Spółczeństwo i gospodarka Galicji w latach 1772–1867. Źródła i perspektywy badań*, red. T. Kargol, K. Ślusarek, Kraków 2014.
- Sprawozdanie referenta P. Romaszkana*, „Rozprawy Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarskiego” 1849, t. 7, s. 177–214.
- Stöger M., *O gościńcach publicznych w Galicyi*, „Rozmaitości” 1832, nr 23–26.
- Stöger M., *O rogiacznie w Galicyi*, „Rozmaitości” 1833, nr 26, 27, 29, 30.

- Stöger M., *Wiadomość o lasach Galicyi, ich płodach i użytkach*, „Czasopism Ossolińskich” 1829, z. 4, s. 59–77; 1830, z. 1, s. 15–30.
- Turowski K., *O hodowli owiec krajowych i handlu niemi*, „Tygodnik Rolniczy i Przemysłowy” 1843, nr 52, s. 411–412.
- X.C., *Cyrkuł Jasielski*, „Gazeta Lwowska” 1812, nr 19–20, 22.
- Wojniłów, 7 maja*, „Tygodnik Rolniczo-Przemysłowy” 1846, nr 21, s. 172.
- Z Liska*, „Tygodnik Rolniczo-Przemysłowy” 1847, nr 37, s. 295.
- Z Jasielskiego, Gorlice, 26 stycznia*, „Tygodnik Rolniczo-Przemysłowy” 1847, nr 7, s. 55–56.
- Z Sącza, 30 stycznia*, „Tygodnik Rolniczo-Przemysłowy” 1848, nr 5, s. 39.
- Zadorozhnyi V.Ie., *Tovarne vyrobnytstvo i torhivlia na zakhidnoukrainskykh zemliakh*, Lviv 1989.
- Żurawno, 15 sierpnia*, „Gazeta Lwowska” 1841, nr 96, s. 615.
- Żywicki J., *Odpowiedź W.L.R. na jego wzmiankę o rzeźni galicyjskiej w Wiedniu*, „Tygodnik Rolniczo-Przemysłowy” 1845, nr 26, s. 208–209.

The commercial mobility of Ukrainian peasants in Galicia in the first half of the 19th century in the light of Lviv press

Summary

The article analyses one of the possible types of villagers’ mobility, i.e. the commercial mobility of Ukrainian peasants in the first half of the 19th century. The issues of commerce were widely presented in the pages of the then periodicals in Lviv. For this reason, they became the main historical source on which the present study was based, since they reported the current state of the public discourse. The correspondents for “Gazet Lwowska”, “Tygodnik Rolniczo-Przemysłowy”, “Rozmaitości” – W. Pol, J. Żywicki, M. Stöger, K. Turowski – dedicated relatively a lot of attention to the issues of commerce. The press focused on such issues as villagers’ trade in cattle, wood, cloth and farm produce.

Key words: commercial mobility, Ukrainian peasants, press, the first half of the 19th century, economy